

Гладка В.П., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Токарева К.С., к.ю.н., доцент

ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ ПРАВ ЛЮДИНИ СУДОВИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ

У демократичній правовій державі забезпечення і захист прав людини виступають основою законності і правопорядку. Конституція України проголошує, що сенс і зміст законів визначаються правами і свободами людини і громадянина, що законодавчі та виконавчі органи державної влади та місцевого самоврядування функціонують на основі поваги до прав людини, одночасно визнавши правосуддя в якості способу забезпечення цих прав і свобод (ст. 55) [1]. Зважаючи на обраний шлях демократичного розвитку, зобов'язання України як суб'єкта міжнародного права захищати права людини, роль міжнародно-правових стандартів у галузі прав людини при здійсненні правосуддя є вкрай важливою.

Реформування судової системи, впровадження сучасних європейських принципів правосуддя, поглиблюють практику застосуванням суддями норм міжнародного права, імplementованих у національне законодавство. Для усіх органів державної влади, зокрема органів, що здійснюють судочинство, загальновизнана норма міжнародних угод приймається як юридично обов'язкове для держав-членів ООН правило поведінки.

Прийнята Генеральною Асамблеєю ООН Резолюція від 20 грудня 1971 р. № 2858 [7] однозначно підтвердила, що принципи, які стосуються прав людини в рамках здійснення правосуддя, закріплені ст. 5, 10 і 11 Загальної декларації прав людини, включають в себе: право людини на свободу від негуманного поводження або покарання; право людини на цивільний або кримінальний розгляд у справедливому і неупередженому суді при гласному процесі; право людини визнаватися невинним в скоєнні злочину до набрання законної сили обвинувальним вироком суду; право людини на захист від ретроспективних кримінальних санкцій [3].

Питання розвитку судочинства були розглянуті X Конгресом ООН з попередження злочинності та поводження з правопорушниками (2000 р.). В рамках діяльності Конгресу був прийнятий документ, який регламентує основні підходи до визначення відповідальності та справедливості в процесі здійснення правосуддя щодо кримінальних правопорушників і жертв злочинів [5]. Це положення в подальшому було детально закріплено у ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [4].

У процесі дотримання судами МПСПЛ не можуть бути залишені без уваги питання забезпечення прав потерпілих. Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою (1985 р.) [6] і Резолюція Генеральної Асамблеї ООН щодо здійснення цієї Декларації закріпили положення про те, що жертви злочину мають право не тільки на доступ до системи правосуддя, а й на якнайшвидше винесення рішення про компенсації за заподіяну шкоду в рамках національного законодавства.

Істотний вплив на розвиток міжнародно-правових стандартів прав людини надають постанови Європейського суду з прав людини. Україна як незалежна держава Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» (п. 1) визнала обов'язковою юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції [4]. Забезпеченню рішень суду сприяє ст. 382 Кримінального кодексу України, де за умисне невиконання службовою особою рішення Європейського суду передбачена посилена кримінальна відповідальність [2].

Дотримання міжнародно-правових стандартів прав людини судовими органами України безпосередньо пов'язано із застосуванням суддею рішень ЄСПЛ. Але цей процес, незважаючи на формальні підстави його дії, викликає певні труднощі, пов'язані із кваліфікацією судді, його вмінням застосувати певне джерело права стосовно конкретної ситуації [9, с. 163]. Аналіз судової практики місцевих та апеляційних судів щодо застосування окремими суддями правових позицій ЄСПЛ дозволяє зробити висновок, що якість посилань на рішення Європейського суду залишається низькою. Має місце відсутність обґрунтованості в способах застосування посилань на правові позиції ЄСПЛ, що містяться в його рішеннях, а також їх повна відсутність поряд із некоректним використанням і самих правових позицій на підставі фактичної подібності «фабул» справ, без урахування всього комплексу юридично значущих обставин.

Що ж стосується вищих судів, то хоча вони й застосовують у своїх рішеннях європейські стандарти прав людини, але не прагнуть активно розширювати застосування цих стандартів нижчими судами [8, с. 328].

Головним завданням суддів у їх намаганні дотримуватися МПСПЛ є пряме застосування вітчизняного законодавства, що містить міжнародні стандарти прав людини. Так, норми Конституції України, що визначають права і свободи людини, мають форму декларації або матеріального права, однак це ніяк не відмінює їх статус норм прямої дії.

Найбільш складним завданням, що стоїть перед будь-яким судом, який вирішує спір, є пошук справедливого рішення. Але норма

позитивного права не завжди містить справедливий варіант розв'язання конкретного спору, що став предметом розгляду у суді. Причина може бути в тому, що позитивне право не завжди враховує інтереси звичайних громадян, що ще раз підкреслює необхідність більш активного застосування національними судами прецедентного права. Ефективне тлумачення прав людини як природніх (право по природі) і позитивних (право на розсуд) може вивести українську судову систему на зовсім інший рівень розвитку з метою досягнення реальної незалежності й самостійності [9, с. 164]. Допомогти українським суддям принципово змінити підходи до тлумачення ситуацій, пов'язаних із дотриманням МПСПЛ, здатні саме рішення (практика) Європейського суду.

Слід визнати, що практика застосування судами України міжнародно-правових стандартів прав людини є суттєвим фактором розвитку судочинства, спрямованим на зміцнення принципів побудови правової держави і громадянського суспільства. Конкретизація судами наявних міжнародно-правових норм у сфері захисту прав людини, їх осмислене застосування до конкретних обставин створюють основу для визнання міжнародно-правових норм в якості еталонів, як в рамках внутрішньодержавної, так і на рівні міжнародно-правової системи. При цьому розмежування прав людини на природні і позитивні шляхом судового тлумачення може вивести українську судову систему на зовсім інший рівень розвитку з метою досягнення реальної незалежності й самостійності. Для цього слід більш зважено та ефективно використовувати рішення ЄСПЛ, зокрема ту його частину, що містить правове тлумачення норми ЄКПЛ та є джерелом права для українських судів.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
3. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.
4. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263.
5. Венская декларация о преступности и правосудии: ответы на вызовы XXI века: (принята на Десятом Конгрессе ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями, Вена, 17.04.2000). Десятый Конгресс ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями. Москва: Юрлитинформ, 2001. 496 с.

6. Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою від 29.11.1985.

7. Резолюція 2858 (XXVI) Генеральної Ассамблеї ООН «Права человека при отправлении правосудия» от 20.12.1971.

8. Москвич Л.М. Вплив практики Європейського суду з прав людини на судову практику національних судів. *Наукове життя*. Вип. 27. 2014. С. 328.

9. Наливайко Л.Р., Степаненко К.В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посіб. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.

УДК 342.72/.73 (043.2)

Головко А.О., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Токарева К.С., к.ю.н., доцент

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЩОДО ПРАВА НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Питання, що підпадають під статтю 8 стосовно «права на повагу до приватного життя», часто викликають палкі дебати. З одного боку, можлива причина у тому, що «приватне» життя – загальна основа, щось природне, що не потребує обговорення. Переважній більшості законослухняних громадян звичайно не потрібно хвилюватися, що влада буде їх катувати, розстрілювати, або, якщо справа стосується кримінального обвинувачення, позбавляти доступу до правосуддя. Якщо глянути з більш академічної точки зору, саме тут постає питання про межу між правом людини вибирати, де, з ким і як вона проводить своє життя, і тією сферою, яку буде контролювати і регламентувати державна влада [1].

Як згадувалося вище, стаття 8 включає, крім права на повагу до «приватного» життя, також права на повагу до «сімейного» життя, «житла» і «кореспонденції».

Приватне життя охоплює питання репутації, право на зображення та використання фото людини, захист персональних даних, випадки